

รายงานการวิจัย

เรื่อง

เมืองโบราณในอาณาจักรสุโขทัย

โดย ศรีศักร วัลดีโกมล

ควาหมาย

การวิจัยเรื่องนี้ข้าพเจ้าได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นจำนวนเงิน 20,000 บาท ตั้งแต่ พ.ศ. 2516 เมื่อนับระยะเวลาตั้งแต่แรกได้รับทุนจนถึงปัจจุบันก็ได้ 11 ปีเต็ม จำนวนเงินที่ได้อุดหนุนในระยษนั้นก็นับว่ามากพอสมควร แต่ข้าพเจ้าก็ไม่อาจทำการสำรวจจนกว่าให้เสร็จสิ้นตามเวลาที่กำหนดไว้ในการได้รับทุนอุดหนุน ซึ่งระบุไว้แล้วเสร็จใน พ.ศ. 2517 ได้ ทั้ง ๆ ที่ได้ดำเนินการสำรวจอย่างกว้างขวางในระยะเวลาที่กำหนดไว้ เพราะสิ่งที่ได้กระทำไปนั้นยังไม่ได้อบรมเลี้ยงพอกที่จำเป็นมาวิเคราะห์ที่ได้ผลเป็นที่พอใจได้ กล่าวคือ ข้าพเจ้าได้ศึกษาและค้นพบตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนโบราณ รวมทั้งแหล่งโบราณสถานที่เป็นศาสนสถาน ร่องรอยของถนน กำแพงและสระน้ำจากภาพถ่ายทางอากาศอย่างครบถ้วนในบริเวณที่กำหนดไว้ รวมทั้งการสำรวจทางภาคสนามเกือบทั่วบริเวณ ก็ยังไม่เกิดความเข้าใจที่พอที่จะถูกใจว่า พบอะไรที่จริงใหม่ ๆ ในขณะเดียวกันก็พบสิ่งที่เป็นตัวแปรและคำถามอีกมากมาย โดยเฉพาะเรื่องเครื่องปั้นดินเผาเคลือบสีซึ่งแต่เดิมเคยยึดถือว่าเป็นโบราณวัตถุที่มีอายุอยู่ในสมัยกรุงสุโขทัย อย่างน้อยก็ตั้งแต่สมัยรัชกาลของสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชของไทยลงมา แต่ในการสำรวจกลับพบว่าสัมพันธ์กับศาสนสถานที่มีรูปแบบทางศิลปสถาปัตยกรรมในสมัยอยุธยา ราวรัชกาลของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ลงมาเป็นส่วนใหญ่ การที่ไม่มีสิ่งที่จะไร้กำหนดอายุโบราณสถานและชุมชนที่แก่นรกแห่งนี้ มีผลทำให้เกิดความสับสนและความยุ่งยากในการศึกษาชั้นตอนในเรื่องพัฒนาการของบ้านเมืองในอาณาจักรสุโขทัย เพราะว่ารกรากชุมชนที่พบเห็นเป็นส่วนใหญ่ล้วนสัมพันธ์กับโบราณวัตถุสถานแบบอยุธยาตอนต้น

แม้แต่แนวถนนคันดินที่เรียกว่า ถนนพระร่วง ซึ่งปรากฏเห็นเด่นชัดในภาพถ่ายทางอากาศ ก็ยังไม่อาจที่หักเอาว่าเป็นของที่เกิดขึ้นในสมัยกรุงสุโขทัยได้ บรรดาวัดเป็นจำนวนมากที่พบอยู่ตามชุมชนโบราณที่ถนนเหล่านี้ขนาบไปนั้น ล้วนเป็นของในสมัยอยุธยาตอนต้นเช่นกัน บัญชีที่สำคัญที่เกิดขึ้นก็คือ หลักฐานทางโบราณคดี เช่น โบราณสถานวัดคู และชุมชนโบราณนั้น มีลักษณะขัดแย้งกับเรื่องราวที่ระบุไว้ในศิลาจารึกและตำนานพงศาวดาร ซึ่งบรรดานักปราชญ์ราชครูก่อน ๆ ใ้ไว้ในการศึกษาและตีความเกี่ยวกับประวัติศาสตร์กรุงสุโขทัย ในข้อเสนอและความเชื่อของคนรุ่นก่อน ๆ กรุงสุโขทัยคือราชอาณาจักรที่มี สุโขทัยเป็นราชธานีหรือศูนย์กลางการปกครอง แต่คำอธิบายที่ได้จากการสำรวจรูปแบบของโบราณสถานวัดคู กลับบ่งชี้ให้เห็นว่าสุโขทัยน่าจะมีสภาพเป็นรัฐเล็ก ๆ และเพิ่งพัฒนาเอาในสมัยรัชกาลของสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิไทยลงมาเท่านั้นเอง

ดังนั้นการที่จะศึกษาให้ถี่ถ้วนเป็นที่น่าพอใจจึงต้องอาศัยเวลา อาศัยการขุดค้นหลักฐานทางเอกสาร และการศึกษาเปรียบเทียบหลักฐานทางโบราณสถานวัดคู โดยเฉพาะหลักฐานที่ได้จากการขุดค้นทางโบราณคดีอย่างมีระบบ รวมทั้งการสอบประวัติของโบราณสถานโบราณวัตถุสำคัญ ๆ ที่จะคลี่คลายให้ความกระจ่างในเรื่องนี้ได้ ข้าพเจ้าอาศัยการรอเวลาให้มีการขุดค้นทางโบราณคดีขึ้นตามสถานที่สำคัญต่าง ๆ เพราะในระยะเวลาดังกล่าว ค.ศ. 2520 เป็นต้นมานั้น ทางราชการโดยเฉพาะกรมศิลปากรได้ทำการขุดค้นและบูรณะโบราณสถานในเมืองโบราณต่าง ๆ อาทิเช่น เมืองสุโขทัย ศรีสัชนาลัยและพิษณุโลก ในขณะที่เดียวกันก็เกิดการตื่นตัวของบรรดาสถาบันการศึกษาในระดับท้องถิ่นและภูมิภาค เช่น การจัดให้มีการสัมมนาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหรือวรรณกรรมและวัฒนธรรม รวมถึงงานของวิทยาลัยครู และมหาวิทยาลัย ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ทำให้มีการเสนอข้อมูลใหม่ ๆ ทั้งทางด้านเอกสารและหลักฐานทางโบราณคดี ตลอดจนการตีความและการแสวงหาความึกเห็นใหม่ ๆ ทั้งในแง่ ข้อเท็จจริงและแนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับประวัติศาสตร์สุโขทัยและประวัติศาสตร์ไทยโบราณอย่างกว้างขวาง ข้าพเจ้าได้รับประโยชน์อย่างมากจากการสัมมนาและการเสนอข้อมูลใหม่ ๆ ดังกล่าวนี ในขณะเดียวกันก็ได้ทำการสำรวจศึกษายานเมืองโบราณ หรือแหล่งชุมชนโบราณในภูมิภาคอื่น ๆ เช่น

ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลางและภาคใต้อยู่เนื่อง ๆ ทำให้สามารถนำเอาข้อมูลและข้อคิด
เห็นใหม่ ๆ ที่ได้รับจากการศึกษาสำรวจเหล่านี้ มาเปรียบเทียบกับการศึกษาทางสุโรหิตที่
ได้ทำมาแล้ว จึงได้เห็นพัฒนาการของบ้านเมืองและรัฐสุโรหิตได้ดีกว่าแก่เดิม ได้เห็น
ข้อผิดพลาดต่าง ๆ และความคิดเห็นที่ไม่ทันสมัยที่เคยมีแก่ชนหลาย ๆ อย่าง ยกตัวอย่างเช่น
การใช้ชื่อโครงการว่า "เมืองโบราณในอาณาจักรสุโรหิต" ก็ยังเป็นภาพผิดพลาดแล้ว เพราะ
ความหลักฐานที่ไถ้ในสุโรหิตไม่น่าจะมีสภาพทางการเมืองถึงขั้นเป็นราชอาณาจักร หากเป็น
เพียงรัฐอิสระแห่งหนึ่งที่ร่วมสมัยเดียวกันกับรัฐอื่น ๆ เช่น สุพรรณภูมิ อโยธยา นครศรีธรรมราช
ล้านนา แคว้น น่าน หลวงพระบาง และเวียงจันทน์ ซึ่งกว่านั้นการกำหนดชุมชนโบราณว่าเป็น
เมืองก็จำกัดกระทำได้ด้วยความระมัดระวัง เพราะชุมชนที่เรียกว่าเมืองในแคว้นภูมิภาคนั้น มีขนาด
รูปร่างและความสำคัญแตกต่างกันออกไป สิ่งที่เรียกว่าเมืองในหลักฐานทางเอกสารหรือจารึกนั้น
บางแห่งเป็นไค้แต่เพียงหมู่บ้านขนาดใหญ่อย่างเช่นที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือในภาค
กลางเป็นต้น เพราะนอกจากมีขนาดเล็ก ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึง จำนวนประชากรที่น้อยกว่าแล้ว
ยังไม่มีอะไรที่แสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองไค้สักเท่า
สิ่งเหล่านี้มีข้อสงสัยไปถึงการพิจารณาการเป็นราชอาณาจักร หรือขนาดความสำคัญของรัฐสุโรหิต
อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

เพราะฉะนั้นในรายงานฉบับนี้จึงไค้ใช้เวลาการศึกษารวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์
ข้อมูลมาเป็นเวลากว่า 10 ปีนั้น จะเป็นการปรับปรุงแก้ไขสิ่งบกพร่องโดยเฉพาะเหตุผลหรือ
แนวความคิดเก่า ๆ ไปไค้ภายในตัว ในการนี้ข้าพเจ้าไค้ขอโทษสถาบันไทยคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในความล่าช้าของการเสนอผลงานกันกว่าของข้าพเจ้าเป็นอย่างยิ่ง
ในขณะเดียวกันก็ขอขอบคุณการอุดหนุนและความช่วยเหลือของสถาบันแห่งนี้เป็นอย่างสูงไว้
ในที่นี้ด้วย